

ใบความรู้ที่ ๑๒ เรื่อง การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ๔ ภาค (๒)
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง ที่มา ท่วงท่า ลีลา ๔ ภาคพื้นเมือง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑๒ เรื่อง การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ๔ ภาค (๒)
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ภาคอีสาน)

วัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือ ภาคอีสาน มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศลาว และประเทศกัมพูชา ทำให้ลักษณะทางวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความแตกต่างกัน การแสดงพื้นเมืองภาคอีสานแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของชนพื้นเมืองกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การแสดงพื้นเมืองภาคอีสานจะมีทั้งการแสดงที่เป็นแบบดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมา และการแสดงที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นเป็นไปตามความถนัดหรือความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- วัฒนธรรมทางสังคมคนในภาคอีสาน จะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเป็นกันเองใช้ชีวิตแบบธรรมชาติ กินง่าย อยู่อย่างง่าย ๆ มีน้ำใจ

- วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่ของภาคอีสาน จะมีการสร้างบ้านด้วยการฝังเสา เป็นเรือนไม้ ไม่นิยมเจาะช่องหน้าต่าง มีประตูช่องออกทางด้านหน้าเรือนไว้ป้องกันลม เพราะในฤดูหนาวมีลมพัดแรง หลังคาเป็นทรง

- วัฒนธรรมด้านภาษา ภาษาที่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาษาถิ่นอีสานจะมีสำเนียงแตกต่างกันไปตามแต่ละจังหวัด แต่ลักษณะของคำและความหมายจะคล้ายกัน สามารถเข้าใจกันได้ง่าย

- วัฒนธรรมด้านอาหาร ชาวอีสานมีวิธีการรับประทานอาหารที่เรียบง่าย อาหารส่วนใหญ่จะมาจากธรรมชาติที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นและรับประทานกับข้าวเหนียวเป็นหลัก อาหารอีสานส่วนใหญ่จะมีรสชาติ เผ็ด เค็ม เปรี้ยว และมีเครื่องปรุงที่สำคัญ ได้แก่ ปลา ร้า ที่นำมาใส่ในอาหารประเภทต่าง ๆ อาหารอีสาน เช่น ลาบ ก้อย อ่อม หมก หม่า แจ่ว

- วัฒนธรรมด้านกายแต่งกาย การแต่งกายของคนในภาคอีสานจะมีความเรียบง่ายโดยใช้ผ้าที่มีลวดลายสวยงาม ซึ่งถักทอขึ้นมาเอง ลักษณะการแต่งกาย

ผู้หญิง นุ่งผ้าซิ่นยาวคลุมเข่า สวมเสื้อแขนกระบอก หมวกไหมพรม สวมเครื่องประดับเงิน

ผู้ชาย นุ่งกางเกงขาก๊วย สวมหม้อฮ่อมแขนสั้น มีผ้าคาดเอว หรือพาดบ่าการแต่งกายจะแต่งตามโอกาสและความเหมาะสมกับงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของคน

ลักษณะเฉพาะของนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ภาคอีสาน)

ลักษณะการแสดงนาฏศิลป์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะแบ่งออกเป็นกลุ่มวัฒนธรรม คือ กลุ่มอีสานเหนือ กลุ่มอีสานใต้ และกลุ่มอีสานเฉพาะเมืองโคราช ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

๑. กลุ่มอีสานเหนือ จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากประเทศลาว ซึ่งได้แก่ เซิ้ง ฟ้อน และลำ เช่น เซิ้งกระต๊าดเซิ้ง เซิ้งโปงลาง เซิ้งแห่ไข่มดแดง ฟ้อนผู้ไทย (ภูไท) เซิ้งสวิง เซิ้งกะหยัง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น แคน พิณ ซอ โปงลาง โหวด ฉิ่ง ฉาบ กรับ

๒. กลุ่มอีสานใต้ จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากประเทศกัมพูชา ซึ่งได้แก่ เรือม เช่น เรือมลูกอันเร (รำกระต๊าก) รำกระโน๊ตดิงต้อ (รำตึกแต่นตำข้าว) เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น กลองกันตรึมปี่สไล รำมะนา พิณ

๓. กลุ่มอีสานเฉพาะเมืองโคราช เป็นกลุ่มวัฒนธรรมเฉพาะในเขตจังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะการแสดงที่โดดเด่น คือ การเล่นเพลงโคราช มีลักษณะคล้ายกับการละเล่นประเภทเพลงน้อย ลำตัด ของภาคกลาง มีความสนุกสนาน เป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้ขับร้อง

ตัวอย่างการแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน

- กันตรึม เป็นการแสดงเพื่อบูชาหรือบูชาหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ
- ฟ้อนภูไท เป็นการฟ้อนเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

และฟ้อนในงานประเพณีต่าง ๆ

- เซิ้งตังหวาย เป็นการแสดงเพื่อถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือในงานพิธีกรรมต่าง ๆ
- เซิ้งบั้งไฟ เป็นการฟ้อนในพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการขอฝน
- เรือมจับกรับ เป็นการแสดงที่ใช้ผู้ชายถือกรับออกมารำรำไปตามจังหวะเพลงโดยไม่มี

แบบแผน หรือท่าท่าที่แน่นอน เป็นการรำเพื่อความสนุกสนาน

- เรือมอันเร หรือ กระทบไม้ บางทีก็เรียกว่า แสกเต็นสาก เป็นการแสดงที่ใช้ไม้ไผ่มากระทบกันตามจังหวะเพลง แล้วผู้รำก็กระโดดข้ามไม้ด้วยท่าทางต่าง ๆ
- มวยโบราณ เป็นศิลปะการต่อสู้ที่แสดงถึงความกล้าหาญ เข้มแข็ง นิยมแสดงในเทศกาลต่าง ๆ

ฟ้อนภูไทเรณู

เซิ้งแห่ไข่มดแดง

นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้

วัฒนธรรมภาคใต้ ภาคใต้มีวัฒนธรรมที่หลากหลายและได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากประเทศมาเลเซีย จึงเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมภาคใต้มีลักษณะ ดังนี้

- **วัฒนธรรมทางสังคม** ชาวภาคใต้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักเพื่อนพ้อง มีน้ำใจ เข้มแข็ง ช่วยเหลือกัน อยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

- **วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย** ลักษณะที่อยู่อาศัยของภาคใต้ จะมีการสร้างบ้านหรือเรียกว่า เรือน แบบเรือน เครื่องผูก เรือนเครื่องสับและเรือนก่ออิฐฉาบปูน เอกลักษณ์ของบ้านจะอยู่ที่หลังคาเรือนและเสาเรือน โดยเสาไม้ตั้งบนคอนกรีต เพื่อให้มีโครงสร้างแข็งแรง ป้องกันลมฝนพายุ

- **วัฒนธรรมด้านภาษา** ภาษาภาคใต้หรือภาษาปักษ์ใต้ในแต่ละจังหวัดจะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไป และบางจังหวัดก็มีภาษาวยาวีด้วย เช่น จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา

- **วัฒนธรรมด้านอาหาร** อาหารภาคใต้ส่วนใหญ่มีรสจัดมีกลิ่นเครื่องเทศ โดยเฉพาะขมิ้น เพราะช่วยดับกลิ่นคาวของอาหารทะเลเป็นหลัก อาหารใต้จึงมักมีสีเหลืองขมิ้น เช่น แกงไตปลา แกงเหลือง คั่วกลิ้ง

- **วัฒนธรรมด้านกายแต่งกาย** การแต่งกายของชาวใต้ ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าซิ่นยาวคลุมถึงข้อเท้า มีลวดลาย เรียกว่า ผ้าบาติก หรือ ปาเต๊ะ สวมเสื้อรัดรูปปล่อยชาย ผู้ชายจะนิยมนุ่งโสร่ง สวมเสื้อปล่อยชาย

นอกจากวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ภาคใต้ยังมีประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจ การเคารพบูชาในศาสนา เช่น ประเพณีชักพระ ประเพณีชิงเปรต ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุไฟ

ลักษณะเฉพาะของนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้

การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้ จะแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพของชาวใต้ เช่น ระบาย ร่อนแร่ ระบายกริดยาง ลักษณะการแสดงมีจังหวะและทำนองที่คึกคัก สนุกสนานบางการแสดงอาจผสมผสานกับวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน คือ ประเทศมาเลเซียด้วย ซึ่งการแสดงแต่ละการแสดง จะมีลักษณะรูปแบบการแสดงที่แตกต่างกันไป ใช้แสดงในโอกาสต่าง ๆ ที่สร้างความสนุกสนานให้คนในท้องถิ่น

ตัวอย่างการแสดงพื้นเมืองภาคใต้

- หนังตะลุง เรียกว่า “หนัง” หรือ “หนังควน” ในสมัยโบราณนิยมแสดงในงานนักขัตฤกษ์ และงานฉลองต่าง ๆ
- ลิเกป่า เป็นการแสดงพื้นเมืองภาคใต้อีกอย่างหนึ่ง นิยมแสดงในงานทั่วไปหรือใช้ในงานแก้บน
- โนรา เป็นการแสดงแบบโบราณที่มีมาช้านาน นิยมแสดงเพื่อความเป็นสิริมงคล
- สิละ เป็นศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า
- รongเจ้ง เป็นการแสดงของชาวไทยมุสลิมที่ได้รับความนิยมมาก เป็นการเต้นรำระหว่างหญิง - ชาย ในงานมงคล

- ชัมเป็ง เป็นการรำตามจังหวะเพลง แสดงในงานรื่นเริง หรืองานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง
- มะโย่ง เป็นศิลปะการแสดงละครของชาวไทยมุสลิมจากวังรายา เมืองปัตตานีในอดีตใช้ผู้แสดงส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ยกเว้นตัวตลก พระเอกเรียกว่าเปาะโย่ง นางเอกเรียกว่ามะโย่ง
- ตารีกีปัส เป็นการรำพัด ซึ่งเกิดจากการผสมผสานกับการแสดงของมาเลเซียในเพลงซอ บัวกาน่า วงดนตรีพื้นบ้านผสมสากล แสดงได้สองแบบคือชาย-หญิง และหญิงล้วน
- ร่อนแร่ เป็นการแสดงที่นำกรรมวิธีร่อนแร่มาสร้างสรรค์ลีลาท่ารำ
- ปาเต๊ะ เป็นการแสดงระบำพื้นเมือง ลีลาท่ารำนำมาจากการมีย้อมทำลวดลายสรงปาเต๊ะของชาวไทยมุสลิม ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน

หนังตะลุง

โนรา

